

כד שבות פרק ב יצחק

טבע הרתיחה בא מחמת אש, וכדחזינן מהא דס"ל למנ"ח דמלח שנתבשל באש אפשר דחשיב תולדות אש, והחזו"א הנ"ל ס"ל דהמבשל בזרם חשמל נמי חשיב מבשל בתולדות אש, אף שבודאי לענין מכות אש כויה ע"י כח המלח או ע"י זרם החשמל לא תחשב ^{אח"ח 1234567}מכות אש. ועי' גם בשביתת השבת שם.

וניחא לפ"ז מש"כ המאירי על דעת היש מקילים שאינו כלום, דאם נידון מכות אש ונידון תולדות אור שווים לא היה לו לכתוב דאינו כלום כאשר דעת רבינו גרשום ותוס' כדעת המקילים, אבל אם הנידונים חלוקים אתי שפיר, דס"ל דאף הם יודו לדבריו לענין תולדות אור דשבת.

<http://www.otzar.org> הודפס מאתר אוצר החכמה

[אה"ח 1234567]

פרק ג

בגדר השלא כדרך דבישול בחמה והטעם דשרי אף לכתחילה

בטעם היתר הבישול בחמה פרש"י שאין דרך בישול בכך, ולעיל בפרק א' הובאו דברי האחרונים דפליגי אם הוא פטור דשלא כדרך וממילא ה"ה לשאר דיני התורה, או דוקא בשבת דבעינן דומיא דמשכן, ובפרק זה יתבאר עוד בגדר השלא כדרך בזה, ואמאי שרי אף לכתחילה.

א. בדברי הקוב"ש בזה

בקובץ שיעורים כתובות סי' ר"ב כ' וז"ל, דנראה דהא דפטור בשבת בעושה כלאחר יד אינו דין מיוחד באיסורי שבת כמו מקלקל ומלאכה שאין צריכה לגופה, אלא כן הוא בכל דיני התורה, שלא נאמרו אלא כפי דרך הרגיל, ומה"ט פטור באכילת והנאת איסור שלא כדרך אכילה והנאה, דכיון דכתב קרא אכילה סתם לא איירי אלא בכדרכה, ותנא דבי רבי ישמעאל ר"פ העור והרוטב על כל זרע זרוע

הודפס מאתר אוצר החכמה <http://www.otzar.org>

מבואר דס"ל דההיתר דמבשל בחמה הוא משום דהוי שלא כדרך ודמי לעושה כלאחר יד, ואע"ג דאין כאן שינוי במעשה הבישול שהוא הנחת הקדירה אצל חום המבשל, דמה לי אם מניחה כנגד המדורה או כנגד החמה, צ"ל דמאחר שאין רגילות לבשל בחמה, שינוי זה באמצעי הבישול מהדרך הרגילה חשיב מבשל שלא כדרך ודמי לעושה כלאחר יד. [ועל דרך זה עי' בשעה"צ סי' של"ז אות א' בשם רש"י דהעושה חריץ ע"י גרירת מטה הוי חורש כלאחר יד משום שאינו חופר כדרכו במרא וחצינא. ובלבוש איתא הנ"מ במרא וחצינא שאומנותם בכך. ויעוי' במה שהעיר בזה בספר שביתת השבת במפתחות ותיקונים לדף כ"ח]. ויעוי' בהערה אם מטעם זה יש לפטור גם משום מכה בפטיש*.

והנה בדברי הקוב"ש מבואר דמטעם זה למדו בפסחים מא. מהא דמבשל בשבת בחמי טבריה פטור, דהכ"נ האוכל פסח שנתבשל בחמי טבריה פטור דאינו קרוי מבושל, דאע"פ שתיקון של בישול יש בו, מ"מ כיון דנעשה באופן דלא מיקרי בתורה בישול אין שם מבושל עליו.

---

* בספר שביתת השבת דף ט' ע"א הביא קושית האחרונים על הפוסקים דאית להו דאיכא משום מכה בפטיש באוכלין, א"כ המבשל בחמי טבריא יתחייב מ"מ משום מכה בפטיש, ותירצו עפ"י דברי רש"י בשבת דף עז: דבביתת שנגמרת מאליה בחנור אין שייך מכה בפטיש וה"נ דכוותיה. וכ' שם דלחולקים על רש"י בזה יש לתרץ דכמו לענין מבשל בחמי טבריא דפטור משום שאין דרך בישולו בכך, כך גם לענין מכה בפטיש אין דרך המלאכה בכך.

והאחרונים שלא תירצו כן, וכן הבה"ל בסי' שי"ח ס"ד ד"ה והדחתן שכתב להוכיח מחמת קושיא זו דאין מכה בפטיש באוכלין, י"ל דס"ל דמאחר דבישול בחמה אין שינוי בעצם מעשה הבישול שהוא הנחת הקדירה במקום חם, והא דחשיב שלא כדרך הוא

הודפס מאתר אוצר החכמה <http://www.otzar.org>

שבות פרק ג יצחק כז

ואכתי יל"ע בזה מהא דמצינו במג"א בדעת ראשונים דהנאפה בחמה קרוי לחם לענין חלה המוציא ומצה וכמשי"ת בפרק ח' אות א', וא"כ מאי שנא בישול קרבן פסח בחמי טבריה דלאו בישול הוא כיון שנתבשל בתולדות חמה. וי"ל על דרך הגמ' בפסחים כד. הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן מאי טעמא דלא כתיב בהו אכילה. והכ"נ אפשר לומר דפסח דכתיב ביה בישול בעינן שיעשה כדרך בישול, משא"כ לענין חלה דלא כתיב אפיה אלא לחם י"ל דלא בעינן שיעשה בדבר שרגילות לאפות בו, [ויעוי' לעיל פ"א אות א' שנתבארו על דרך זה דברי הפמ"ג דאין לדמות בישול בשבת לבישול בבשר בחלב].

לשם החכמה

הטעם שלא אסרו רבנן בישול בחמה
כמו שאר מלאכות כלאחר יד

ויל"ע לפירוש זה דפטור מבשל בחמה הוא משום דחשיב עושה מלאכה שלא כדרך, ודמי לכלאח"י, אמאי ליכא בזה איסור מדרבנן כמו העושה כלאח"י, כגון הגורר מטה כדי לעשות חריץ דאסור אע"ג דהוי חורש כלאח"י, וכן אסרו להוציא כלאח"י, וכמו"כ כתיבה בשמאל.

ומצינו בשו"ת אבני נזר סי' קנ"ט ס"ק כ"ב שאף הוא ס"ל דהיתר בישול בחמה הוא משום דדמי לעושה מלאכה כלאח"י, והקשה כנ"ל דמ"מ יהיה אסור מדרבנן כמו שאר מלאכות הנעשות כלאחר יד, ותירץ וז"ל, וצריך לומר דכיון שמתבשל מאליו אחר כך שלא על ידי מעשיו לא גזרו בכלאח"י ע"כ.

וצ"ב דאטו יהיה מותר ליתן בשבת קדירה על האש כלאחר יד כיון שנעשה הבישול אח"כ מאליו, וצ"ע. [ובספרו אגלי טל תירץ בדרך אחרת כדלהלן אות ב'].

וי"ל בטעם היתר הבישול בחמה, דכמו שמצינו בעוד מלאכות כדלהלן דבשינוי גדול התיירו אף לכתחילה כיון דלא דמי למלאכה

http://www.otzar.org הודפס מאתר אוצר החכמה

וגם אין חשש שמתוך כך יבא לידי עשיית מלאכה כדרכה, הכ"נ שינוי דבישול בחמה הוא שינוי גדול בדרך עשיית המלאכה ומשום כך לא דמי למלאכה, וגם אין לחשוש שמא מהיתר הבישול בחמה יבוא לבשל גם באור, דחמה באור לא מיחלף וכדפירש"י בד"ה דשרי, וכ"ה גם ברמב"ם פכ"ב ה"ט וז"ל, מותר להחם בחמה אע"פ שאסור להחם בתולדות חמה, שאינו בא לטעות מחמה לאור.

עוד גווני שלא אסרו רבנן בעושה בשינוי

ומצינו כעין זה בשו"ע סי' שכ"א ס"ז דמותר לדוך פלפלין בקת של סכין ובקערה. ועי' בב"י וז"ל, כתוב בשבלי הלקט [סי' צ"ב] בשם הרב רבי יאשיה [צ"ל ר' ישעיה, וכן הוא בפסקי הרי"ד דף עג: ד"ה הטותן], אי איכא דקשיא ליה כיון דכדרכו חייב משום טוחן, על ידי שינוי ליהוי פטור אבל אסור. תשובה, קתא דסכינא שינוי גמור הוא דבין מדוך של עץ למדוך של אבן הוי שינוי כדאיתא בפרק קמא דביצה יד. וקתא דסכינא הוי שינוי גמור הילכך מותר לכתחילה, כדאמרינן גבי בורר בנפה וכברה חייב, בקנון ובתמחוי דהוי שינוי פטור אבל אסור, וכיד דהוי שינוי גמור מותר לכתחילה עכ"ל.

ועי' גם ברש"י דף עד. אהא דבורר בקנון ותמחוי פטור אבל אסור וז"ל, מותר לכתחילה לא הוי דדמי לברירה, וחייב חטאת לא הוי דכלאחר יד הוא דעיקר ברירה בנפה וכברה, אבל ביד לא דמי לבורר כלל עכ"ל. [ומש"כ רש"י דביד לא דמי לבורר כלל, למסקנת הגמ' היינו דוקא בבורר לאכול לאלתר וכדפרש"י שם דלאכול לאלתר א"ז דרך בוררין].

מיהו אין לדמות מילתא למילתא בזה, שהרי כתבו הראשונים דאין מדמין שבותין זה לזה, ובביאור דבריהם כתב החזו"א סי' נ"ו ס"ק ד' דחז"ל שקלו בפלס מה להתיר ומה לאסור ודבר שיוכל לגרום זלזול בשמירת שבת העמידו דבריהם אף במקום כרת ודבר שהיתרו יותר מתקבל לבני אדם הקילו, ואנן לא בקיאין בדבר וכו'. וע"ע בזה בס' שבות יצחק דיני שהיה פכ"ב אות ג'.

ב. בדברי האגלי טל בזה

באגלי טל מלאכת האופה אות מ"ד הקשה כנ"ל על מש"כ רש"י בטעם היתר הבישול בחמה משום שאין דרך בישול בכך, חדא דבשבת העושה מלאכה שלא כדרכה עכ"פ מדרבנן אסור, ועוד התינח שלא לחייב את האדם העושה המלאכה, אבל הפסח למה לא יחשב מבושל. ולכן כ' לבאר דיש שלא כדרך מחמת שינוי בנפעל, והוא פטור לא רק בשבת אלא בכל התורה, כגון האוכל חלב חי או שעירב דבר מר באיסור דיש שינוי במאכל, משא"כ כשליכא שינוי בנפעל רק בעושה, כה"ג הוי חסרון רק במלאכת מחשבת. ולכן הכותב בשמאל כיון דאין שינוי באות הנכתבת, בשבת פטור כיון דל"ה מלאכת מחשבת, ואילו גט שכתבו בשמאל כשר כדאיתא בבית שמואל אבן העזר סי' קכ"ה סק"ו ובח"מ שם סי' קכ"ג סק"ה.

וכיון שהמבושל בחמה ^{שונה} מהמבושל באור ובמקום שבת האש בתבשיל איכא שבח חמה בתבשיל, ^{אוצר החכמה} שוב א"צ לטעם מלאכת מחשבת אלא דאינו חשוב בישול כלל, וגם הפסח לא חשוב ^{מבושל} כלל ^{אזה"ח 1234567}. עיי"ש. [ועי' גם בדבריו בפתיחה לאגל"ט סק"ג].

וכ' שם דאם יקשה דבר זה דיש חילוק בין המבושל באור למבושל בחמה, עי' באבן עזרא שמות י"ב ט'. ור"ל ששם עמד האבן עזרא על כפל הלשון ובשל מבושל, וכ' וז"ל, ויתכן להיות ובשל מבושל כמאכל המלכים על דרך המשקיות כי ישימו על האש כלי נחושת רחב וימלאו חציו מים וכאשר ירתיחו המים ישימו סיר הבשר עם מים קרים על המים הרותחים וככה יתבשל הבשר, וזה המאכל מועיל יותר מכל המאכל אשר יהיה קרוב אל האש ע"כ. והוא דוגמא דאיכות התבשיל משתנה עם שינוי אופן הבישול, והכ"נ י"ל לענין בישול בחמה.

והנה אין לפרש דכונתו לומר דהשינוי שיש בנפעל בין המתבשל בחמה למתבשל באור הוא סיבת הדין דאין בישול בחמה, כלומר דהמתבשל בחמה דמי לכבוס ומלוח וכיו"ב שאינם בגדר מבושל,

הודפס מאתר אוצר החכמה <http://www.otzar.org>

ל שבות פרק ג יצחק

דא"כ קשה דבאבני נזר סי' קכ"ט אות ב' כתב דהקשו לו ממה שכתב באגל"ט שם סעיף י' דיש בישול אחר כבישה ומליחה, על מה שכתב דאין בישול במתבשל באש לאחר שנתבשל בחמי טבריה, אף דחמי טבריה תולדות חמה הם, ותירץ דאין כאן דמיון משום דאין כאן חילוף טעמים רק שנהיה טעמו טוב יותר. אלמא ס"ל דאין השינוי במתבשל בחמה מפקיעו מלהקרא מבושל. וכ"ה בפמ"ג סי' שי"ח משב"ז ס"ק ר' דהמבשל באש את המבושל בחמי טבריה יראה דפטור דכבר נתפעל בבישולו ואפשר מותר לגמרי. ושמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א דלפ"ז אין לפרש דהשינוי במתבשל הוא סיבת הפטור במבשל בחמה ע"כ.

וכ"מ גם מראית האגל"ט מהאבן עזרא, דהתם ודאי יש רק שינוי מעט בטיב התבשיל שאין מוציאו מכלל בישול וחייב, וה"ה במתבשל בחמה השינוי בנפעל אין בו כדי להוציאו מכלל בישול.

ועוד, לדעת הראשונים דחימום מים זהו בישולם וולכן יש בישול אחר בישול במים], מה חילוק יש בין הוחמו בחמה או הוחמו באור. [ועוד יעוי' להלן פ"ח דאפילו הנאפה בחמה שיש בו שינוי ניכר מאפוי באש דמקרי יבוש ולא אפיה, אפ"ה י"א דחשיב כאפוי מדינא לענין חלה ומצה, וכ"ש בישול כשאין בו שינוי ניכר כ"כ].

ובהכרח צ"ל בכונת האגל"ט דהא דאין בבישול בחמה איסור תורה הוא משום שעושה הבישול שלא כדרך וכמו שהזכיר בתחילת דבריו שם וכמ"ש באבני נזר סי' קנ"ט ס"ק כ"ב, ומש"כ דיש שינוי גם במתבשל הוא משום דס"ל שאם לא היה שינוי בנפעל כלל לא היה נחשב השינוי בפועל חילוק, ואין די בזה כדי לומר שלא דיברה תורה מבישול בדבר זה [כמ"ש הקוב"ש], כיון שסו"ס בישל ע"י חום, והכ"נ המבשל בחמה או בסודר שהוחם בחמה הרי בישל בחום, ומה נפק"מ היאך המציא את החום הזה בסודר אם ע"י אור או ע"י חמה, אך מאחר שיש שינוי בנפעל בין המתבשל בחום האש לבין המתבשל בחום החמה. הרי זה עושה את חום האש וחום החמה לשני סוגי

http://www.otzar.org הודפס מאתר אוצר החכמה

שבות פרק ג יצחק לא

חום, ולא דיברה תורה מבישול בחום זה שהוא ^{למנוח} שונה ואין דרך לבשל בו, אבל אם הנפעל היה ממש כנפעל בחום האש לא היה מקום לחלק במקור החום, והמתמם סודר בחמה ומבשל בו לא היה חשיב שלא כדרך, אלא היה דמי לממציא כלי אומנות שאר מלאכות בדרך משונה, שאין בזה כדי לפטור כשהמלאכה עצמה נעשית בכלי זה כדרך.

^{לפי החכמה}

[וכיון שנקבע דבישול בחמה נחשב שלא כדרך בישול, ממילא גם כחימום מים בחמה פטור, מפני שאין השינוי בנפעל סיבת הפטור].

וכן נראה מדברי האג"ט בפתיחה אות ג' שכתב דשינוי דומיא דהנוטל צפרניו ביד הוא שינוי בנפעל ופטור בכל התורה. ובודאי אם יטול צפרניו בכלי אף אם לא יטלם יפה אלא כמו נוטל צפרניו בידי או בשינוי, לא יחשב לשינוי, רק כאן שנטלו שלא כדרך ויש בו גם שינוי בנפעל, נחשב לסוג שלא כדרך הפטור בכל התורה וכמשנ"ת.

והכ"נ אם היה דרך בישול בחום החמה, ודאי שלא היה פטור המבשל בחום זה כשאין בנפעל שינוי כ"כ שמוציאו מכלל מבושל מחמת זה.

ובזה ניחא שלא הביא האגלי טל דוגמא לחילוק בין אור לחמה ממה שמצינו בגמ' מנחות כא. לענין דם שבישלו בחמה שאינו קרוי מבושל מפני שחוזר להיות צלול. והיינו משום שאין כונתו לחדש שבכל דבר המתבשל בחמה יש שינוי מהותי כ"כ עד שלא יהא בגדר בישול מחמת זה, ושאני דם שבישלו בחמה וכמו שנתבאר בהערה*. וע"ע בזה להלן פ"ד אות ב'.

---

* במנחות כא. מצינו דם שבישלו באור ואכלו אינו עובר עליו אך דם שהקפהו בחמה ואכלו חייב, דבאור לא הדר ובחמה הדר, ופירש"י דבחמה הדרא לכמות שהיה צלול לכך חייב. ויעוי' באגרו"מ ח"ג סי' נ"ב דודאי אין ללמוד מזה לכל דבר, דברור דביצה וכל דבר שנתבשל בחמה לא חוזר לכמות שהיה ודוקא דם הדר לכתחילה כיון דבחמה הוא נקפה

ג. בדברי המנחת שלמה בזה

בספר מנחת שלמה סי' י"ב הערה 4 כ' וז"ל, דאף דכתב רש"י בשבת לט. אהא דהמבשל בחמה לכו"ע שרי דהוא מפני דאין דרך בישולו בכך, מ"מ נראה שגם באופן שכן רגילים לבשל בחמה כמו דוד שמש וכדומה ג"כ פטור, וכדחזינן מחמי טבריה דאי אמרינן דחלפי אפיתחא דגיהנם הו"ל תולדות אור וחייב ואם לאו הו"ל תולדות חמה ופטור. וגם חילוק זה שבין אור וחמה נזכר גם לענין פסח מצה וחלה וכו' והתם מאי נפקא מינא אם רגילים בכך או לא, וע"כ דכוונת רש"י בדברים אלה לומר דאין זה קרוי בישול. [וואף שהמנחת חינוך מצוה ז' מסתפק בנתבשל בחמה ואח"כ ע"י האש, ומביא מהפמ"ג שסובר דגם בזה אין בישול אחר בישול עיי"ש, היינו מפני שכן היתה להם קבלה דלענין זה בעינן דוקא דומיא דמשכן שהבישול היה ע"י אש ותולדותיה ולא ע"י דבר אחר], ולפ"ז גם בישול החוט ע"י זרם ג"כ חשיב כמבשל בחמה עכ"ל.

אוצר החכמה

כלומר מהא דהמבשל בחמי טבריה חייב לר' יוסי חזינן שאין זה בגדר בישול שלא כדרך, וכן מהא דהמתבשל והנאפה בחמה אינו קרוי מבושל ואפוי לענין פסח מצה וחלה אף שתיקון של בישול ואפיה יש בו, יש ללמוד שאין טעם החילוק בין חמה לאור משום רגילות, אלא מוכרחים לומר דקבלה היתה להם כך דבעי דוקא אש ותולדותיה. ולא דוקא לשבת דבעינן דומיא דמשכן אלא גם לשאר דינים.

[נקרש] קודם בישולו ולאחר שנקפה שוב אינו מתבשל, עיי"ש. עוד איתא בגמ' שם דחלב שהמחהו וגמעו חייב, ופירשו התוס' בפסחים כד: ד"ה פרט דמיירי שהמחהו באור אבל המחהו בחמה חי הוא ופטור כדאמרו שם דחלב שאכלו חי פטור. ובחידושי הר"ן שם הביא דברי התוס' ופליג עלייהו וכתב דכל ששלטא בו חמה כ"כ שנתן החלב מכותה לא הוי חי ע"כ. כלומר אף דאינו מתבשל בחמה כמו שמתבשל באור מ"מ יצא מגדר חי. ויעוי' בקוב"ש לפסחים אות ק"ג מש"כ בדעת התוס'. וע"ע בפרקים דלהלן בחילוק חמה מאור לענין הגעלה, חפיפה שקודם טבילה, חלה, המוציא ומצה. ומה שיש לדון מזה לענין מיקרוגל.

http://www.otzar.org הודפס מאתר אוצר החכמה

אך כאמור לעיל ובפ"א כמה פוסקים ס"ל דפטור הבישול בחמה ובחמי טבריה הוא משום דהוי שלא כדרך. ומה שהקשה המנח"ש מחמי טבריה, נתבאר לעיל בפרק א' דס"ל דהשינוי במקור חום שאין דרך לבשל בו חשיב שינוי, ולכן גם בחמי טבריה חשיב שינוי למ"ד תולדות חמה הם. וכ"מ במגיד משנה בדעת הרמב"ם ע"פ הירושלמי דלכן פטור המבשל בשר בחלב בחמי טבריה עיי"ש. גם לענין חלה יעוי' בלבוש יו"ד סי' שכ"ט ס"ו שכ' וז"ל, העושה עיסה ליבשה בחמה פטורה שאין זה דרך אפית לחם. [וע"ע בזה להלן פ"ח]. גם לענין פסח הובאו לעיל דברי הקוב"ש והאבני נזר דמשום שהפסח נתבשל שלא כדרך לא דיברה תורה מבישול זה ולכך גם לא נקרא מבושל לענין זה. ועוד דבירושלמי איתא דשאני פסח דכתיב ביה צלי אש, וכמו"כ יש לפרש בדעת הבבלי כמ"ש רבינו דוד שם וכמש"נ לעיל פ"א אות א' בדעת הקרית ספר ועוד, דס"ל דמה שדימו בגמ' פסח לשבת דפטור בחמי טבריה, לא לעיקר הפטור איירי אלא רק דנקטינן דחמי טבריה תולדות חמה הם.

בראית הגרש"ז אויערבך זצ"ל מדין יבוש בגדים בחמה

בספר שש"כ פ"א הערה קכ"ז כ' בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל עוד ראייה דאין היתר הבישול בחמה משום שאין רגילות לבשל בחמה, שהרי בגדים רגילים ודאי לתלות כנגד השמש ללבנם, ואפי' הכי כתב המג"א סי' ש"א ס"ק נ"ז דטעמא דפטור הוא משום דליבון דומה לבישול, ומוכח מזה דסובר שאפי' אם רגילין בכך גם כן פטור ע"כ. כלומר דהמג"א שם ביאר הטעם דמותר ליבש בגדים כנגד האש במקום שאין היד סולדת בו ולא אסרו משום מלבן וז"ל, משום דבמקום שאין בישול אין ליבון, דאל"כ בחמה נמי ליתסר משום ליבון [ואנן לא אסרינן אלא משום מראית העין, לבו"ש] אלא ע"כ כמש"כ, עכ"ד המג"א. ומזה יש להוכיח דאין הפטור דמבשל בחמה משום חסרון ברגילות, שהרי רגילות היא ליתן הבגדים ליבש בחמה ואפ"ה אין בזה משום מלבן.

http://www.otzar.org הודפס מאתר אוצר החכמה